

Załącznik
do Uchwały nr CDLXXXI/8441/2023
Zarządu Województwa Lubelskiego
z dnia 4 lipca 2023 r.

**Raport z monitoringu i ewaluacji Regionalnego
Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej
w Województwie Lubelskim na lata 2021–2027
(RPRES) – za okres 2021-2023**

Lublin, czerwiec 2023

Redakcja merytoryczna:
Zespół ekonomii społecznej ROPS w Lublinie

Zespół badawczy Pracowni Rozwoju:

 PRACOWNIA ROZWOJU

Przemysław Kozak
Michalina Piątek

Redakcja językowa:
Aleksandra Małek

© Copyright by: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Lubin, maj 2023

Wydawca:
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
ul. Diamentowa 2
20-447 Lublin
tel. 81 528 76 50, <https://rops.lubelskie.pl/>

Egzemplarz bezpłatny

Badanie zrealizowano w ramach projektu pozakonkursowego „Ekonomia Społeczna – Drogowskaz Rozwoju Społecznego II” współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

„Ekonomia Społeczna – Drogowskaz Rozwoju Społecznego II”
Projekt pozakonkursowy współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
realizowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie

Załącznik do uchwały nr...../...../2023 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia2023 r.

Spis treści

Spis treści.....	3
1 Wprowadzenie	4
2 Wykaz skrótów	5
3 Słownik.....	6
4 Metodologia badania	9
5 Stopień realizacji RPRES	11
5.1 Cel szczegółowy 1. Zwiększenie dostępu mieszkańców województwa do wysokiej jakości usług reintegracji społeczno-zawodowej	11
5.1.1 Wskaźniki.....	11
5.1.2 Kierunki interwencji	13
5.2 Cel szczegółowy 2. Wzmocnienie potencjału ekonomicznego PES, w tym PS.....	15
5.2.1 Wskaźniki.....	15
5.2.2 Kierunki interwencji	17
5.3 Cel szczegółowy 3. Poprawa współpracy JST–PES.....	19
5.3.1 Wskaźniki.....	19
5.3.2 Kierunki interwencji	21
5.4 Cel szczegółowy 4. Zwiększenie udziału ES w politykach publicznych.....	23
5.4.1 Wskaźniki.....	23
5.4.2 Kierunki interwencji	24
5.5 Cel szczegółowy 5. Zwiększenie aktywności obywatelskiej mieszkańców, w szczególności zaangażowania w inicjatywy ES	26
5.5.1 Wskaźniki.....	26
5.5.2 Kierunki interwencji	27
6 Wnioski i rekomendacje.....	28
7 Aktualizacja RPRES zgodnie z wymaganiami Ustawy o ekonomii społecznej	31
8 Wykaz tabel.....	35

1 Wprowadzenie

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Lubelskim na lata 2021–2027 (RPRES) został przyjęty przez Samorząd Województwa w czerwcu 2021 roku. Stanowił podstawę do planowania szczegółowych interwencji na poziomie regionu w zakresie rozwoju ekonomii społecznej, w tym tworzenia, wzmacniania i poprawy sytuacji PES. Podstawą prawną powstania RPRES był art. 21 ust. 4 a Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. W dokumencie określono, iż monitoring i ewaluacja programu będą dokonywane w cyklach dwuletnich. Niniejszy raport jest podsumowaniem śródkresowego badania monitoringowo-ewaluacyjnego przeprowadzonego na przestrzeni marzec–maj 2023 roku.

Monitoring programu koncentruje się wokół oceny postępów zaplanowanych kierunków interwencji i działań wspierających realizację pięciu celów szczegółowych oraz celu głównego. Ewaluacja odnosi się natomiast do oceny stopnia realizacji zaplanowanych celów, w szczególności stanu wykonania zaprojektowanych w programie wskaźników. Oprócz oceny wykonania programu badanie monitoringowo-ewaluacyjne służy zaprojektowaniu niezbędnych modyfikacji dokumentu. Jest to tyle istotne, że zbiega się ono z początkiem nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej, ze środków której finansowany jest w głównej mierze rozwój ekonomii społecznej.

Dodatkową przesłankę badania stanowi fakt, iż 30 października 2022 roku weszła w życie Ustawa o ekonomii społecznej (Dz. U. z 2022 r., poz. 1812). Ustawa ta nakłada na samorząd województwa obowiązek aktualizacji lub opracowania nowego programu do 30 października 2023 roku. Jednak inaczej niż do tej pory, regionalny program rozwoju na rzecz ekonomii społecznej powinien być opracowany zgodnie z Ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2006 r., nr 227, poz. 1658).

Rozdziały od pierwszego do czwartego obejmują podstawowe kwestie informacyjne: wprowadzenie, wykaz skrótów, słownik oraz metodologię badania.

W rozdziale piątym zaprezentowano ocenę stopnia realizacji każdego z pięciu celów szczegółowych w podziale na wskaźniki oraz kierunki interwencji. Zaproponowano także szczegółowe rekomendacje dotyczące zmian na poziomie wskaźników i kierunków interwencji.

Rozdział szósty stanowi zbiór kluczowych wniosków i rekomendacji do wykorzystania na etapie aktualizacji RPRES.

W rozdziale siódmym omówione zostały zapisy Ustawy o ekonomii społecznej odnoszące się do regionalnych programów na rzecz rozwoju ekonomii społecznej oraz ich konsekwencje dla aktualizacji RPRES.

2 Wykaz skrótów

ARiMR	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
CIS	Centrum Integracji Społecznej
CSR	Społeczna odpowiedzialność biznesu (ang. <i>Corporate Social Responsibility</i>)
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
FEdL	Fundusze Europejskie dla Województwa Lubelskiego 2021–2027
ES	Ekonomia Społeczna
IZ	Instytucja Zarządzająca
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KGW	Koło Gospodyń Wiejskich
KIS	Klub Integracji Społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej
MŚP	Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
NGO	Organizacja pozarządowa (ang. <i>Non-governmental organization</i>)
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
PES	Podmiot ekonomii społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PO PŻ	Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa
PS	Przedsiębiorstwo społeczne
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
RKRES	Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPDI	Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
RPRES	Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Lubelskim na lata 2021–2027
Standardy OWES	Standardy Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
Wytyczne CT9	Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej

3 Słownik

Deinstytucjonalizacja usług – proces przejścia od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w społeczności lokalnej, realizowany na podstawie „Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności” i wymagający z jednej strony rozwoju usług świadczonych w społeczności lokalnej, z drugiej – stopniowego ograniczenia usług w ramach opieki instytucjonalnej. Integralnym elementem deinstytucjonalizacji usług jest profilaktyka, mająca zapobiegać umieszczaniu osób w opiece instytucjonalnej, a w przypadku dzieci – rozdzieleniu dziecka z rodziną i umieszczeniu w pieczy zastępczej.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (KPRES) – program rozwoju przyjęty uchwałą nr 164 Rady Ministrów z dnia 12 sierpnia 2014 r. w sprawie przyjęcia programu pod nazwą „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej” (M.P. poz. 811), określający cele i kierunki polityki publicznej w obszarze włączenia społecznego oraz wspierania rozwoju ekonomii społecznej w latach 2014–2020.

Osoby lub rodziny zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym:

- a) osoby lub rodziny korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej zgodnie z Ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r., nr 64 poz. 593) lub kwalifikujące się do objęcia wsparciem pomocy społecznej, tj. spełniające co najmniej jedną z przesłanek określonych w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej;
- b) osoby, o których mowa w art. 1 ust. 2 Ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2003 r., nr 122 poz. 1143);
- c) osoby przebywające w pieczy zastępczej lub opuszczające pieczę zastępczą oraz rodziny przeżywające trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, o których mowa w Ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2011 r., nr 149 poz. 887);
- d) osoby nieletnie, wobec których zastosowano środki zapobiegania i zwalczania demoralizacji i przestępczości zgodnie z Ustawą z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2016 r., poz. 1654, z późn. zm.);
- e) osoby przebywające w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, o których mowa w Ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2017 r., poz. 2198, z późn. zm.);
- f) osoby z niepełnosprawnością – osoby z niepełnosprawnością w rozumieniu „Wytycznych w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami oraz zasady równości szans kobiet i mężczyzn w ramach funduszy unijnych na lata 2014–2020” lub uczniowie/dzieci z niepełnosprawnościami w rozumieniu „Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze edukacji na lata 2014–2020”;
- g) członkowie gospodarstw domowych sprawujący opiekę nad osobą z niepełnosprawnością, o ile co najmniej jeden z nich nie pracuje ze względu na konieczność sprawowania opieki nad osobą z niepełnosprawnością;

- h) osoby niesamodzielne;
- i) osoby bezdomne lub dotknięte wykluczeniem z dostępu do mieszkań w rozumieniu „Wytucznych w zakresie monitorowania postępu rzeczowego realizacji programów operacyjnych na lata 2014–2020”;
- j) osoby odbywające kary pozbawienia wolności;
- k) osoby korzystające z PO PŻ.

Ośrodek wsparcia ekonomii społecznej (OWES) – podmiot lub partnerstwo posiadający akredytację, świadczący komplementarnie pakiet usług wsparcia ekonomii społecznej wskazanych w KPRES.

Podmiot ekonomii społecznej (PES):

- a) PS, w tym spółdzielnia socjalna, o której mowa w Ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. poz. 651, z późn. zm.);
- b) podmiot reintegracyjny, realizujący usługi reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym:
 - i) CIS i KIS;
 - ii) ZAZ i WTZ, o których mowa w Ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2016 r., poz. 2046, z późn. zm.);
- c) Organizacja pozarządowa lub podmiot, o którym mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r., poz. 1817, z późn. zm.), lub spółka non-profit, o której mowa w art. 3 ust. 3 pkt 4 tej ustawy, o ile udział sektora publicznego w tej spółce wynosi nie więcej niż 50%;
- d) spółdzielnia, której celem jest zatrudnienie, tj. spółdzielnia pracy lub spółdzielnia inwalidów i niewidomych, działające na podstawie Ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2017 r., poz. 1560, z późn. zm.).

Przedsiębiorstwo społeczne (PS) – podmiot, który spełnia łącznie poniższe warunki:

- a) jest podmiotem wyodrębnionym pod względem organizacyjnym i rachunkowym, prowadzącym:
 - i) działalność gospodarczą zarejestrowaną w Krajowym Rejestrze Sądowym lub
 - ii) działalność odpłatną pożytku publicznego w rozumieniu art. 8 Ustawy z dnia 24 kwietnia 2004 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, lub
 - iii) działalność oświatową w rozumieniu art. 170 ust. 1 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r., poz. 59, z późn. zm.), lub
 - iv) działalność kulturalną w rozumieniu art. 1 ust. 1 Ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2017 r., poz. 862),

której celem jest:

- i) integracja społeczna i zawodowa określonych kategorii osób wyrażona poziomem zatrudnienia tych osób:
 - (1) zatrudnienie co najmniej 50%:

- osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, z wyłączeniem osób niepełnoletnich, lub
- osób bezrobotnych lub
- absolwentów CIS i KIS, w rozumieniu art. 2 pkt 1a i 1b Ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, lub
- osób ubogich pracujących lub osób opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii, lub
- osób opuszczających zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich;

(2) zatrudnienie co najmniej 30% osób o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych lub osób z zaburzeniami psychicznymi, o których mowa w Ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2017 r., poz. 882, z późn. zm.);

- ii) lub realizacja usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, usług opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3 zgodnie z Ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2016 r., poz. 157, z późn. zm.) lub usług wychowania przedszkolnego w przedszkolach lub w innych formach wychowania przedszkolnego zgodnie z Ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, przy jednoczesnej realizacji integracji społecznej i zawodowej osób, o których mowa w ppkt i, wyrażonej zatrudnieniem tych osób na poziomie co najmniej 20% (o ile przepisy prawa krajowego nie stanowią inaczej);
- b) jest podmiotem, który nie dystrybuuje zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, akcjonariuszy lub pracowników, ale przeznaczą go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo;
- c) jest zarządzany na zasadach demokratycznych, co oznacza, że struktura zarządzania PS lub ich struktura własnościowa opiera się na współzarządzaniu w przypadku spółdzielni, akcjonariacie pracowniczym lub zasadach partycypacji pracowników, co podmiot określa w swoim statucie lub innym dokumencie założycielskim;
- d) wynagrodzenia wszystkich pracowników, w tym kadry zarządzającej, są ograniczone limitami, tj. nie przekraczają wartości, o której mowa w art. 9 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- e) zatrudnia na podstawie umowy o pracę, spółdzielczej umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej (z wyłączeniem osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych, które prowadzą działalność gospodarczą) co najmniej trzy osoby w wymiarze czasu pracy co najmniej ¼ etatu, a w przypadku umów cywilnoprawnych na okres nie krótszy niż 3 miesiące i obejmujący nie mniej niż 120 godzin pracy łącznie przez wszystkie miesiące, przy zachowaniu proporcji zatrudnienia określonych w lit. a.

4 Metodologia badania

Niniejszy raport został przygotowany jako podsumowanie badania przeprowadzonego w ramach projektu pozakonkursowego „Ekonomia Społeczna – Drogowskaz Rozwoju Społecznego II” współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Zgodnie z zapisami RPRES monitoring rozumiany jest jako obserwacja i analiza działań zaplanowanych w programie i realizowanych na potrzeby rozwoju ekonomii społecznej w regionie, aby dokonać oceny:

- a. w jakim stopniu podejmowane w regionie działania przybliżają do osiągnięcia zaplanowanych w RPRES celów;
- b. jak wygląda zaangażowanie poszczególnych podmiotów i instytucji;
- c. w których obszarach pojawiają się trudności i z czego one wynikają;
- d. w jakim kierunku należy modyfikować działania, aby zapewnić lepszą realizację celów.

Ewaluacja RPRES została przeprowadzona jako ocena stopnia realizacji celów zaplanowanych w programie, a także jako ocena podejmowanych interwencji pod kątem ich skuteczności, efektywności oraz trafności. Elementem ewaluacji i monitoringu jest weryfikacja wskaźników zaplanowanych w RPRES przypisanych do pięciu celów szczegółowych.

Badanie monitoringowo-ewaluacyjne zostało przeprowadzone z wykorzystaniem następujących metod badawczych:

- analiza danych zastanych;
- indywidualne wywiady pogłębione (IDI);
- zogniskowane wywiady grupowe (FIG);
- warsztat ekspercki z przedstawicielami kluczowych instytucji.

Analiza danych zastanych

Analizie poddane zostały następujące dokumenty i rejestry:

- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej¹;
- Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Lubelskim na lata 2021–2027 (RPRES)²;
- Raport z monitoringu Regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubelskim do roku 2020 za 2020 rok;
- Raport z badania kondycji podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim 2022 rok³;
- Raport z ewaluacji działalności Akredytowanych Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego 2022 rok⁴;
- dostępne dane statystyczne i administracyjne, w tym dane BDL GUS.

¹<https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Krajowy,Program,Rozwoju,Ekonomii,Spoecznej,do,2030,432.2.html> (data dostępu: 15.05.2023).

² <https://rops.lubelskie.pl/ekonomia-spoeczna/publikacje/> (dostęp: 15.05.2023).

³ <https://rops.lubelskie.pl/ekonomia-spoeczna/publikacje/> (dostęp: 15.05.2023).

⁴ <https://rops.lubelskie.pl/ekonomia-spoeczna/publikacje/> (dostęp: 15.05.2023).

Indywidualne wywiady pogłębione (IDI)

Przeprowadzono 16 indywidualnych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami:

- Instytucji Zarządzającej (1);
- Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej (2);
- Jednostek Samorządu Terytorialnego (4);
- Powiatowych Urzędów Pracy (2);
- Ośrodków Pomocy Społecznej (2);
- Centrów Usług Społecznych (2);
- Podmiotów Ekonomii Społecznej (3).

Zogniskowane wywiady grupowe (FIG)

Przeprowadzono 2 zogniskowane wywiady grupowe z przedstawicielami:

- Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej;
- Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej.

Warsztat ekspercki z przedstawicielami kluczowych instytucji

Przeprowadzono 1 warsztat ekspercki z przedstawicielami:

- Instytucji Zarządzającej;
- Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej;
- Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej.

5 Stopień realizacji RPRES

5.1 Cel szczegółowy 1. Zwiększenie dostępu mieszkańców województwa do wysokiej jakości usług reintegracji społeczno-zawodowej

Zgodnie z zapisami RPRES, realizacja celu szczegółowego 1. ma wspierać dostęp wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społeczno-zawodowym mieszkańców województwa do wysokiej jakości usług reintegracji społeczno-zawodowej. Dostęp ten ma gwarantować równomiernie rozłożona, dopasowana do potrzeb sieć efektywnie działających podmiotów reintegracyjnych (WTZ, ZAZ, KIS, CIS) oraz realizacja działań reintegracyjnych w przedsiębiorstwach społecznych.

5.1.1 Wskaźniki

Dla oceny stopnia realizacji celu szczegółowego 1. przyjęto wskaźniki zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 1. Wskaźniki realizacji pierwszego celu szczegółowego

Planowane efekty	Wskaźnik	2021 (wartość bazowa)	2023 (wartość aktualna)	2027 (wartość docelowa)	Komentarz
W województwie powstaje coraz więcej podmiotów reintegracyjnych, szczególnie tam, gdzie ich brakuje.	Liczba jednostek reintegracyjnych (WTZ, ZAZ, KIS, CIS)	114	115	Tendencja wzrostowa	Wskaźnik osiągnięty
Coraz więcej mieszkańców województwa ma dostęp do usług reintegracyjnych.	Liczba uczestników podmiotów reintegracyjnych i pracowników PS	4361	4224	Tendencja wzrostowa	Rekomendacja zmiany struktury wskaźnika
PS prowadzą zaplanowane działania reintegracyjne dla swoich członków/pracowników	Odsetek PS, w których funkcjonują (zostały opracowane i są wdrażane) plany reintegracji społeczno-zawodowej lub dokumenty równoważne	Brak danych	54%	80%	Ryzyko nieosiągnięcia, potrzeba wzmocnienia interwencji

Źródło: RPRES.

W województwie lubelskim widoczny jest chociaż powolny, to jednak systematyczny rozwój sieci podmiotów reintegracyjnych. W ostatnim czasie przybył jeden zakład aktywności zawodowej, zwiększając ogólną liczbę podmiotów ze 114 do 115. W ten sposób jeden z zaplanowanych wskaźników został osiągnięty już obecnie. Uwagę zwraca jednak stosunkowo duża nierównomierność rozłożenia podmiotów reintegracyjnych w regionie, szczególnie w odniesieniu do ZAZ i CIS zgromadzonych w centralnej i południowej części

regionu⁵. O ile te pierwsze stanowią często miejsce docelowego zatrudniania osób z niepełnosprawnością, o tyle CIS przygotowują osoby zagrożone wykluczeniem społecznym do powrotu na otwarty rynek pracy lub podjęcia zatrudnienia w przedsiębiorstwie społecznym. Uwzględniając fakt, że decyzja o utworzeniu podmiotu reintegracyjnego jest integralną decyzją JST lub NGO, poziom wpływu ROPS lub OWES na powstawanie nowych podmiotów reintegracyjnych należy ocenić jako niewielki. **Rekomendujemy zachowanie wskaźnika podczas aktualizacji RPRES.**

W ciągu dwóch ostatnich lat zmniejszyła się w regionie łączna liczba uczestników podmiotów reintegracyjnych i pracowników PS z 4361 z 2019 roku do 4041 w 2021 r.⁶

Tabela 2. Uczestnicy lub pracownicy podmiotów reintegracyjnych

Liczba uczestników/ pracowników	2019	2021
WTZ	2989	2189
ZAZ	304	451
CIS	441	366
PS	627	1035
RAZEM	4361	4041

Źródło: Opracowanie własne.

O ile na poziomie WTZ i CIS obserwowane są wyraźne spadki uczestnictwa, o tyle widoczne są wzrosty jeśli chodzi o pracowników ZAZ i PS. Niewykluczone, że zmiany te są efektem przepływu osób odpowiednio z WTZ do ZAZ i z CIS do PS, co należałoby ocenić bardzo pozytywnie. Prawdziwość tej hipotezy należy jednak zweryfikować w oddzielnym badaniu. Możliwe także, że spadek ogólnej liczby uczestników podmiotów reintegracyjnych i pracowników PS spowodowany jest także ogólną sytuacją społeczno-gospodarczą i zwiększonym popytem pracodawców na pracowników. **Podczas aktualizacji RPRES należy rozważyć rozbić wskaźnika na poszczególne typy podmiotów reintegracyjnych i przedsiębiorstw społecznych, co pozwoliłoby lepiej wnioskować o przepływach osób pomiędzy nimi.**

W przypadku oceny spełnienia trzeciego ze wskaźników „odsetek PS, w których funkcjonują (zostały opracowane i są wdrażane) plany reintegracji społeczno-zawodowej lub dokumenty równoważne” nie weryfikowano bezpośrednio istnienia planów reintegracji w PS, gdyż PS nie miały do tej pory ustawowego obowiązku ich tworzenia, ale za podstawę przyjęto prowadzenie

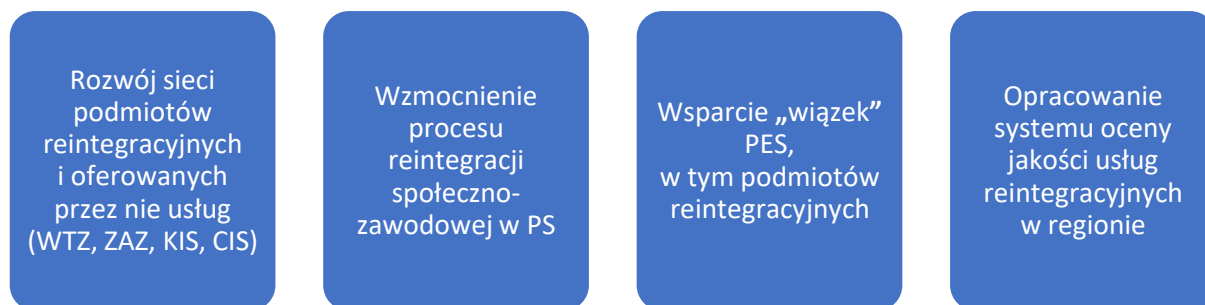
⁵ Podmioty ekonomii społecznej w województwie lubelskim w 2022 r. Raport z badania kondycji podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim. (<https://rops.lubelskie.pl/ekonomia-spoeczna/publikacje/>) (dostęp: 15.05.2023).

⁶ Ze względu na projektowy charakter wielu KIS, w tabeli nie uwzględniono ich uczestników, podobnie jak wśród wskaźników RPRES.

działań reintegracyjnych względem pracowników. Aktualnie takie działania prowadzone są jedynie w 54% przedsiębiorstw społecznych⁷ w stosunku do zaplanowanych 80% w 2027 roku, co zwiększa ryzyko nieosiągnięcia wskaźnika. Być może niski odsetek PS, które prowadzą działania reintegracyjne wynika z faktu, że w dwóch subregionach dostęp do specjalistów OWES ds. reintegracji społeczno-zawodowej był do niedawna ograniczony. Jednak biorąc pod uwagę fakt, że w nowych projektach OWES funkcja specjalisty ds. reintegracji powinna zostać odpowiednio zaplanowana i zagwarantowana, istnieje duża szansa realizacji wskaźnika na zaplanowanym poziomie. **Rekomendujemy przeformułowanie wskaźnika na „odsetek PS, które prowadzą działania reintegracyjne w stosunku do pracowników”.**

5.1.2 Kierunki interwencji

Dla realizacji celu szczegółowego 1. zaplanowano następujące kierunki interwencji:

- **Rozwój sieci podmiotów reintegracyjnych i oferowanych przez nie usług (WTZ, ZAZ, KIS, CIS)**

Analiza rozmieszczenia podmiotów reintegracyjnych w województwie lubelskim wskazuje na nierównomierny rozkład tych podmiotów. Tworzenie nowych podmiotów leży jednak w kompetencjach JST lub organizacji pozarządowych. Stymulowanie tworzenia nowych podmiotów reintegracyjnych, w szczególności ZAZ i CIS, opiera się głównie na prowadzeniu działań rzeczniczych przez ROPS. Dla skuteczniejszego rozwoju sieci podmiotów reintegracyjnych należałoby opracować i wdrożyć mechanizmy odpowiednich zachęt dla JST na terenie, na którym ich brakuje. **Rekomendujemy pozostawienie kierunku interwencji z naciskiem na prowadzenie działań rzeczniczych.**

- **Wzmocnienie procesu reintegracji społeczno-zawodowej w PS**

Prowadzenie procesu reintegracji społeczno-zawodowej w odniesieniu do pracowników to jedno z kluczowych zadań PS. Pomoc w tym zakresie przedsiębiorstwom społecznym powinny zapewnić, zgodnie z Standardami OWES, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Do niedawna między lubelskimi OWES istniało spore zróżnicowanie w zakresie sposobu udzielania tego wsparcia oraz dostępności specjalistów ds. reintegracji społeczno-zawodowej. Aktualnie specjaliści ds. reintegracji funkcjonują już w każdym z subregionów. W celu wzmocnienia procesu reintegracji społeczno-zawodowej w PS należy dążyć do względnego ujednolicenia wymiaru etatów specjalistów funkcjonujących OWES oraz sposobu ich działania.

⁷ Podmioty ekonomii społecznej w województwie lubelskim w 2022 r. Raport z badania kondycji podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim (<https://rops.lubelskie.pl/ekonomia-spoeczna/publikacje/>) (dostęp: 15.05.2023).

W tym celu należy podjąć działania sieciujące dla specjalistów ds. reintegracji społeczno-zawodowej w OWES. **Rekomendujemy pozostawienie kierunku interwencji.**

- **Wsparcie „wiązek” PES, w tym podmiotów reintegracyjnych**

Wsparcie tworzenia tzw. „wiązek” PES miało na celu ułatwić realizację ścieżek reintegracji społeczno-zawodowej. Doświadczenia niektórych jednostek, zarówno JST jak i NGO, prowadzących podmioty reintegracyjne (np. KIS i CIS) i/lub będących jednocześnie założycielami przedsiębiorstw społecznych wskazują, że dzięki obecności różnego typu podmiotów łatwiej o przepływy między nimi osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ciągu dwóch lat funkcjonowania RPRES, na poziomie regionu nie zostały jednak wdrożone mechanizmy, które w sposób istotny promowałyby tworzenie tego typu „wiązek” PES. Wydaje się, że z uwagi na szereg uwarunkowań wydatkowania funduszy regionalnych mechanizmy takie nie będą możliwe do wdrożenia. **W związku z powyższym rekomendowana jest rezygnacja z niniejszego kierunku interwencji.**

- **Opracowanie systemu oceny jakości usług reintegracyjnych w regionie**

Nie tylko na poziomie regionalnym, ale przede wszystkim na poziomie krajowym brakuje rozwiązań pozwalających na ocenę jakości usług oferowanych przez podmioty reintegracyjne (WTZ, ZAZ, KIS, CIS). Wydaje się, że opracowanie spójnego systemu oceny jakości usług reintegracyjnych przekracza aktualnie możliwości regionu. Z drugiej strony działania takie zostały zainicjowane na poziomie krajowym⁸. **Kontynuacja kierunku interwencji powinna polegać na systematycznym wdrażaniu rozwiązań opracowanych na poziomie krajowym oraz inicjowaniu dyskusji o jakości usług reintegracyjnych na poziomie spotkań sieciujących dla podmiotów reintegracyjnych w regionie.**

⁸ Przykładem działań na poziomie krajowym mogą być inicjatywy badawcze podejmowane przez zespół prof. Marka Rymszy, <http://www.problemy polityki społecznej.pl/Standardy-jakosci-uslug-reintegracyjnych-nw-centrach-integracji-spoecznej-nklubach,122856,0,1.html> (dostęp: 6.06.2023).

5.2 Cel szczegółowy 2. Wzmocnienie potencjału ekonomicznego PES, w tym PS

Realizacja celu szczegółowego 2. ma służyć wzmocnieniu sytuacji ekonomicznej PES, w szczególności PS, dzięki czemu będą one w stanie realizować ważne cele społeczne, w tym prowadzić działania reintegracyjne. Ma się to dokonywać dzięki systematycznemu monitoringowi kondycji finansowej PS, wspieraniu tworzenia PES zajmujących się realizacją usług społecznych, a także dzięki rozwojowi kompetencji liderów i pracowników tychże podmiotów.

5.2.1 Wskaźniki

Dla oceny stopnia realizacji celu szczegółowego 2. przyjęto wskaźniki zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 3. Wskaźniki realizacji drugiego celu szczegółowego

Planowane efekty	Wskaźnik	2021 (wartość bazowa)	2023 (wartość aktualna)	2027 (wartość docelowa)	Komentarz
W województwie funkcjonuje coraz więcej przedsiębiorstw społecznych	Liczba przedsiębiorstw społecznych	84	121	140	niewielkie ryzyko nieosiągnięcia
PS tworzą więcej miejsc pracy dla mieszkańców województwa	Liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach społecznych	627	1035	1200	niewielkie ryzyko nieosiągnięcia
PS tworzą coraz więcej miejsc przy wsparciu OWES	Liczba miejsc pracy utworzonych w PS przy wsparciu UE w latach 2021–2027	0	0	KPRES (903) 891	niewielkie ryzyko nieosiągnięcia
Wzrasta wielkość przychodów PS	Średnia wysokość przychodów PS	302 978 zł	372 596 zł	406 020 zł	niewielkie ryzyko nieosiągnięcia

Źródło: RPRES.

W związku z wejściem w życie Ustawy o ekonomii społecznej 30 października 2022 r., zmieniła się definicja przedsiębiorstwa społecznego oraz sposób potwierdzania jego statusu. Dotychczas oceną spełnienia warunków, na podstawie których dany podmiot był klasyfikowany jako PS, zajmował się OWES przy współpracy z ROPS. Obecnie oceny takiej dokonuje wojewoda, a proces oceny jest na początkowym etapie. W związku z powyższym, ocena stopnia realizacji wskaźnika „liczba przedsiębiorstw społecznych” dotyczy przedsiębiorstw społecznych, których status do tej pory potwierdzały OWES, gdyż w takich warunkach tworzone były założenia RPRES. Na dzień 15 kwietnia 2023 r. na liście przedsiębiorstw społecznych prowadzonych przez MRIPS widniało 121 podmiotów z województwa lubelskiego⁹. Zatem przy założeniu 140 PS na koniec 2027 r. ryzyko

⁹ Należy zaznaczyć, że w związku z pandemią COVID-19 zostało częściowo zawieszone obowiązywanie Wytocznych CT-9, co mogło skutkować pozostawianiem w rejestrze PS podmiotów,

nieosiągnięcia wskaźnika należy ocenić jako niskie. Jednak w związku z wdrożeniem przepisów Ustawy o ekonomii społecznej, w tym w zakresie potwierdzania statusu przedsiębiorstwa społecznego rekomendujemy **przenalizowanie konstrukcji i wartości docelowej wskaźnika**.

Zgodnie z wynikami badania dotyczącego kondycji PES w województwie lubelskim¹⁰ aktualna liczba zatrudnionych w PS szacowana jest na 1035 osób. Przy założeniu, że w nowej perspektywie UE w regionie ma zostać utworzonych 891 nowych miejsc pracy w PS, ryzyko nieosiągnięcia wskaźnika pozostaje na minimalnym poziomie. W związku z wdrożeniem przepisów Ustawy o ekonomii społecznej rekomendujemy **dokonywanie pomiaru wskaźnika na podstawie rocznych sprawozdań przedsiębiorstw społecznych przekazywanych do wojewody**.

W RPRES założono, iż w ramach nowej perspektywy UE na lata 2021–2027 w województwie lubelskim utworzonych zostanie 891 miejsc pracy w PS wobec 903 utworzonych w ramach kończącej się perspektywy. Należy podkreślić, że jest to jeden z kluczowych wskaźników dotyczących interwencji w obszarze ekonomii społecznej oraz został on na takim samym poziomie zapisany w FEdL. Realizacja wskaźnika „liczba miejsc pracy utworzonych w PS przy wsparciu UE w latach 2021–2027” jest ściśle powiązana z uruchomieniem i realizacją nowych projektów OWES, co planowane jest na drugą połowę 2023 r. Aktualna ocena stopnia realizacji wskaźnika nie jest zatem możliwa. **Rekomendujemy zachowanie wskaźnika podczas aktualizacji RPRES i ocenę jego realizacji w połowie i/lub na zakończenie projektów OWES¹¹**.

Ostatni ze wskaźników realizacji celu szczegółowego 2. dotyczy „średniej wysokości przychodów PS”. Wskaźnik został zaprojektowany na podstawie wartości bezwzględnych przychodów, przy założeniu 5% ich wzrostu rok do roku. Docelowa wartość wskaźnika to 406 020 zł w roku 2027. Wartość aktualna na podstawie badania kondycji PES to 372 596 zł¹². Stopień realizacji wskaźnika należy ocenić jako zadowalający, a ryzyko jego nieosiągnięcia jako niskie. **Rekomendujemy jednak, aby podczas aktualizacji RPRES przy konstrukcji wskaźnika uwzględnić wpływ inflacji oraz zaprojektować dodatkowy wskaźnik powiązany z kondycją najsłabszych PS wspierający wdrożenia skutecznych działań naprawczych**.

które w międzyczasie swój status utraciły. W związku z tym liczbę 121 podmiotów należy traktować jako przybliżoną.

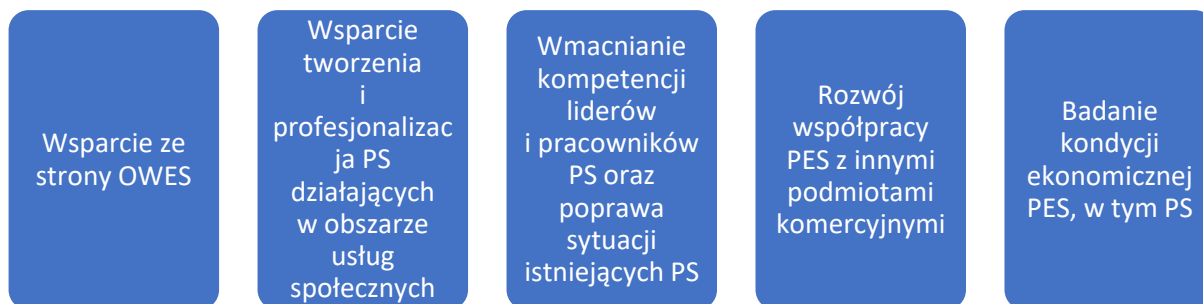
¹⁰ Podmioty ekonomii społecznej w województwie lubelskim w 2022 r. Raport z badania kondycji podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim (<https://rops.lubelskie.pl/ekonomia-spoeczna/publikacje/>) (dostęp: 15.05.2023).

¹¹ Aktualnie, w ramach nowej perspektywy UE planowane są dwie edycje projektów OWES w województwie lubelskim.

¹² Podmioty ekonomii społecznej w województwie lubelskim w 2022 r. Raport z badania kondycji podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim (<https://rops.lubelskie.pl/ekonomia-spoeczna/publikacje/>) (dostęp: 15.05.2023).

5.2.2 Kierunki interwencji

Dla realizacji celu szczegółowego 2. zaplanowano następujące kierunki interwencji:

- **Wsparcie ze strony OWES**

Aktualny system wsparcia PES w regionie funkcjonuje na zasadzie zlecenia realizacji usług akredytowanym ośrodkom wsparcia ekonomii społecznej, chociaż Ustawa o ekonomii społecznej dopuszcza samodzielną realizację usług przez samorząd województwa. Usługi wsparcia realizowane są w ramach dwóch akredytowanych OWES obejmujących cztery subregiony. Wsparcie OWES udzielane jest zgodnie ze Standardami OWES. Do niedawna największe różnice między OWES dotyczyły sposobu zapewniania wsparcia reintegracyjnego dla PS, w tym funkcji specjalistów ds. reintegracji społeczno-zawodowej. W ramach rozpoczynającej się perspektywy UE realizacja usług wsparcia planowana jest, jak dotychczas, w podziale na cztery subregiony. Należy spodziewać się, że jednym z kluczowych wyzwań w nowych projektach OWES będą sposób rozliczania na podstawie stawek jednostkowych oraz organizacja finansowego wsparcia działań reintegracyjnych w PS, w tym opracowanie planów reintegracji społeczno-zawodowej. **Konieczne wydaje się zatem prowadzenie przez ROPS odpowiednich działań sieciujących OWES wspierających wdrażanie nowych form pomocy.**

- **Wsparcie tworzenia i profesjonalizacja PS działających w obszarze usług społecznych**

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa¹³ „powierzenie realizacji usług społecznych organizacjom pozarządowym i innym podmiotom ekonomii społecznej stanowić będzie szansę na rozwój ekonomii społecznej i solidarnej”. W tym kontekście zaproponowany w RPRES kierunek interwencji wydaje się bardzo istotny. Należy jednak pamiętać, że proces rozwoju usług społecznych i ich deinstytucjonalizacji jest rozłożony na lata. Szczególnie ważna wydaje się więc troska o to, aby z jednej na poziomie samorządów lokalnych projektować i wdrażać rozwiązania sprzyjające zleceniu usług społecznych PES, z drugiej aby na poziomie regionalnym zadbać o odpowiednie przygotowane PES do świadczenia tychże usług. **Rekomendujemy, aby na poziomie regionu, w kontekście opracowania Lokalnych Planów Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji (LDPI), projektować mechanizmy wspierające zlecenie usług społecznych PES oraz wspierać OWES w szczególnym wspieraniu tzw. PES usługowych.**

¹³ Umowa Partnerstwa, s. 62 (<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/umowa-partnerstwa/czym-jest-umowa-partnerstwa/>) (dostęp: 15.05.2023).

- **Wzmacnianie kompetencji liderów i pracowników PS oraz poprawa sytuacji istniejących PS**

Systematyczne wzmacnianie kompetencji liderów i pracowników przedsiębiorstw społecznych jest warunkiem ich ciągłego rozwoju w kontekście stale zmieniających się wyzwań rynkowych. Aktualnie nie zidentyfikowano na poziomie regionu działań, których bezpośrednim celem byłoby wsparcie liderów istniejących przedsiębiorstw społecznych poza standardowymi działaniami OWES oferowanymi w ramach szkoleń i doradztwa. Działania takie planowane są na poziomie krajowym z wykorzystaniem FERS w ramach nowej perspektywy UE. W tym kontekście, z uwagi na planowanie interwencji z poziomu krajowego, działania regionalne powinny koncentrować się na promowaniu wśród lubelskich PES dostępnych form wsparcia i zachęcaniu do korzystania z nich. **Rekomendujemy podtrzymanie wskazanego kierunku interwencji z naciskiem na prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych wśród PES.**

- **Rozwój współpracy PES z innymi podmiotami komercyjnymi**

Współpraca PES z podmiotami komercyjnymi od lat napotyka szereg różnorodnych trudności, a działania podejmowane w tym zakresie pozostają w dużej mierze nieskuteczne. Podmioty komercyjne podkreślają, iż kluczowym warunkiem współpracy powinien być interes ekonomiczny obu stron. W tym kontekście mniejszy nacisk należy kłaść na promowanie współpracy PES i podmiotów komercyjnych na rzecz wzmacniania kompetencji przedsiębiorczych liderów przedsiębiorstw społecznych. **Rekomendujemy rezygnację z tego kierunku interwencji podczas aktualizacji RPRES.**

- **Badanie kondycji ekonomicznej PES/PS**

Badanie kondycji ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej stanowi bardzo ważne źródło informacji między innymi na temat skuteczności podejmowanych interwencji w obszarze ekonomii społecznej. W województwie lubelskim badanie kondycji ekonomicznej PES, realizowane przez ROPS, od kilku lat prowadzone jest przy zastosowaniu podobnej metodologii. Przykładem może być tu systematyczne badanie przychodów przedsiębiorstw społecznych czy poziomu zatrudniania na przestrzeni ostatnich pięciu lat. Cykliczne badanie kondycji ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej należy kontynuować. **Rekomendujemy opracowanie i wdrożenie już na etapie aktualizacji programu spójnej koncepcji badawczej obejmującej cały okres obowiązywania RPRES, zapewniającej zarówno powtarzalność sposobu pomiaru, jak i stałość źródeł pozyskiwania danych.**

5.3 Cel szczegółowy 3. Poprawa współpracy JST–PES

Partnerskiej współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego a podmiotami ekonomii społecznej poświęcony jest cel szczegółowy 3. Dzięki tej współpracy PES wspierają JST w realizacji zadań ustawowych, z drugiej strony czerpią z tej współpracy przychody zapewniające im utrzymanie i realizację ważnych celów społecznych. Jakość współpracy między JST i PES może przybierać różne formy: od przekazywania zleceń w ramach trybów dostępnych przepisami prawa, poprzez współtworzenie przez JST podmiotów ekonomii społecznej oraz wspólne kreowanie polityk publicznych.

5.3.1 Wskaźniki

Tabela 4. Wskaźniki realizacji trzeciego celu szczegółowego

Planowane efekty	Wskaźnik	2021 (wartość bazowa)	2023 (wartość aktualna)	2027 (wartość docelowa)	Komentarz
JST zlecają realizację większej liczby zadań publicznych PES z wykorzystaniem ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie	Wysokość środków przekazanych przez jednostki samorządu terytorialnego na realizację zadań publicznych na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz na podstawie innych ustaw	291 260 zł	Brak danych	400 000 zł	Rekomendowana korekta wskaźnika
JST udzielają większej liczby zamówień publicznych z wykorzystaniem klauzul społecznych	Udział wartości udzielonych zamówień publicznych z klauzulami społecznymi w wartości udzielonych zamówień publicznych ogółem	Brak danych	29,41%	5%	Rekomendowana zmiana wskaźnika lub sposobu pozyskiwania danych
W JST działają koordynatorzy ES	Odsetek JST (gmin, powiatów), w których funkcjonują koordynatorzy ES	0	Brak danych	10%	Rekomendowana rezygnacja ze wskaźnika

Źródło: RPRES.

Jako jedną z miar poziomu współpracy JST i PES w RPRES przyjęto wysokość środków przekazywanych przez jednostki samorządu terytorialnego na realizację zadań publicznych na podstawie Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz na podstawie innych ustaw (np. Ustawa o systemie oświaty, Ustawa o sporcie, Ustawa o ochronie przeciwpożarowej, Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Ze względu na

trudności w pozyskiwaniu przez ROPS rzetelnych danych od JST słusznie założono, że źródłem pomiaru wskaźnika będą dane GUS z częstotliwością pomiaru co dwa lata. Analiza dostępnych danych GUS wskazuje jednak, iż: 1) przyjęta w RPRES wartość bazowa nie pokrywa się z dostępnymi danymi GUS prezentowanymi przez MRiPS¹⁴, 2) brak jest aktualnych danych GUS¹⁵. W związku z powyższym na etapie monitoringu i ewaluacji RPRES niemożliwa jest ocena stopnia realizacji celu na podstawie niniejszego wskaźnika. Nie zmienia to jednak faktu, iż wskaźnik ten powinien być monitorowany w dłuższej perspektywie. **Rekomendujemy zatem pozostawienie wskaźnika podczas aktualizacji RPRES.**

Równoległym trybem, do Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, przekazywania podmiotom ekonomii społecznej zadań do realizacji przez JST, jest Ustawa prawo zamówień publicznych (Pzp). W jej przypadku szczególną formą wspierającą PES w pozyskiwaniu zleceń pozostaje stosowanie przez JST klauzul społecznych w zamówieniach publicznych. Słusznie zatem założono w RPRES, iż oddzielną miarą współpracy JST i PES powinien być „udział wartości udzielonych zamówień publicznych z klauzulami społecznymi w wartości udzielonych zamówień publicznych ogółem” wskazujący pośrednio skłonność JST do preferowania podmiotów realizujących ważne cele społeczne. W tym przypadku źródłem pomiaru wskaźnika powinny być dane GUS i/lub UZP. Niestety, podobnie jak w przypadku wcześniejszego wskaźnika, brakuje aktualnych danych, a dane dostępne są wysoce niewiarygodne¹⁶. **W związku z trudnością pozyskiwania rzetelnych danych rekomendujemy rozważyć rezygnację ze wskaźnika lub zmianę źródła danych.**

W związku z zaproponowanym w RPRES nowym kierunkiem interwencji w postaci powoływania w samorządach szczebla gminnego i powiatowego koordynatorów rozwoju ekonomii społecznej zaprojektowany został wskaźnik „odsetek JST (gmin, powiatów), w których funkcjonują koordynatorzy ES”. Jako wartość docelową wskaźnika wskazano 10% gmin i powiatów województwa lubelskiego, w których w roku 2027 będą funkcjonować koordynatorzy rozwoju ekonomii społecznej. Jednak zarówno w ramach projektu koordynacyjnego ROPS, jak i projektów OWES brak jest bezpośrednich działań zmierzających do ustanowienia wspomnianych koordynatorów. A zatem cała odpowiedzialność w zakresie ich powoływania spoczywa na samorządach lokalnych. W związku z powyższym liczba koordynatorów rozwoju ekonomii społecznej w gminach i powiatach jest bardzo niewielka i nie ma charakteru systemowej zmiany. **Rekomendujemy zatem takie przemodelowanie kierunku interwencji, aby funkcję koordynatorów rozwoju ekonomii społecznej połączyć z miejscami koordynacji usług społecznych (wskaźnikiem wynikającym ze Strategii Rozwoju Usług Społecznych obejmującej cały kraj).**

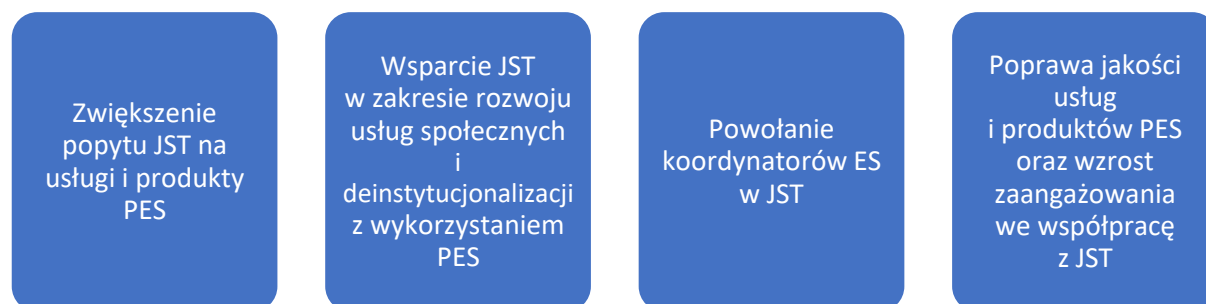
¹⁴ Dane GUS prezentowane na stronie internetowej <https://dane.ekonomiaspoleczna.gov.pl/dane-przekrojowe/?ws=WS32> (dostęp: 6.06.2023) wskazują, że w 2019 r. wartość wskaźnika dla województwa lubelskiego wynosiła 144 677 tys. zł.

¹⁵ Pomimo deklaracji pomiaru wskaźnika przez GUS co dwa lata brak jest danych za rok 2021.

¹⁶ Na stronie <https://dane.ekonomiaspoleczna.gov.pl/dane-przekrojowe/?ws=WS32> (dostęp: 6.06.2023) widnieje informacja, że w województwie lubelskim za 2017 r. wartość wskaźnika wynosi 29,41% podczas, gdy w KPRES dla Polski wartość za rok 2017 wynosi 1,65%.

5.3.2 Kierunki interwencji

Dla realizacji celu szczegółowego 3. zaplanowano następujące kierunki interwencji:

- **Zwiększenie popytu JST na usługi i produkty PES**

Systematyczne zwiększanie popytu ze strony JST na usługi i produkty podmiotów ekonomii społecznej jest jedną z najskuteczniejszych metod poprawy ich kondycji ekonomicznej. W województwie lubelskim prowadzonych jest szereg działań w postaci spotkań, szkoleń oraz doradztwa dla JST w zakresie zlecania realizacji zadań publicznych PES, zarówno w trybie Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, jak i Ustawy Prawo zamówień publicznych z wykorzystaniem klauzul społecznych. Działania te w zdecydowanej większości realizowane są w ramach projektu koordynacyjnego ROPS. **Ze względu na strategiczny charakter kierunek interwencji powinien być kontynuowany w całym okresie realizacji RPRES.**

- **Wsparcie JST w zakresie rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji z wykorzystaniem PES**

Rozwój usług społecznych oraz proces ich deinstytucjonalizacji pozostaje szansą dla podmiotów ekonomii społecznej na ich realizację, a tym samym pełniejszy udział w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin i powiatów Lubelszczyzny. Już teraz na poziomie ROPS prowadzone są działania wspierające samorządy lokalne w rozwoju usług społecznych, czego przykładem może być wsparcie w zakresie opracowania Lokalnych Planów Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji (LPDI). Ważnym elementem LPDI powinien być zakres i sposób zlecania usług lokalnym podmiotom ekonomii społecznej. **Należy przy tym wykorzystać doświadczenia centrów usług społecznych (CUS) funkcjonujących w województwie lubelskim w zakresie zlecania usług PES.**

- **Powołanie koordynatorów ES w JST**

W związku z brakiem działań na poziomie regionalnym oraz uwzględniając fakt, że powoływanie koordynatorów rozwoju ekonomii społecznej zależy bezpośrednio od samorządów lokalnych, **rekomendujemy rezygnację z tego kierunku interwencji.** Trudno bowiem uznać te działania za prowadzone z poziomu regionu, na które bezpośredni wpływ miałby samorząd województwa.

- **Poprawa jakości usług i produktów PES oraz wzrost zaangażowania we współpracę z JST**

Działania obejmujące poprawę jakości usług i produktów PES prowadzone są w regionie zarówno na poziomie OWES, jak i projektu koordynacyjnego ROPS. Działania OWES dotyczą wsparcia szkoleniowego i doradczego udzielanego podmiotom ekonomii społecznej, w tym dotyczącego procesu współpracy z kontrahentami i klientami. Z kolei przykładem działań ROPS może być certyfikacja podmiotów ekonomii społecznej znakiem „Zakup prospołeczny”.
Rekomendujemy kontynuację kierunku interwencji w zaktualizowanym RPRES.

5.4 Cel szczegółowy 4. Zwiększenie udziału ES w politykach publicznych

Realizacja celu szczegółowego 4. wspiera wzrost znaczenia ekonomii społecznej w politykach publicznych prowadzonych na wszystkich szczeblach samorządu lokalnego. Działania wspierające realizację celu koncentrują się zatem na poprawie współpracy międzysektorowej, upowszechnianiu wiedzy o ekonomii społecznej wśród mieszkańców regionu oraz wiedzy o działalności PES.

5.4.1 Wskaźniki

Tabela 5. Wskaźniki realizacji czwartego celu szczegółowego

Planowane efekty	Wskaźnik	2021 (wartość bazowa)	2023 (wartość aktualna)	2027 (wartość docelowa)	Komentarz
W województwie funkcjonuje coraz więcej aktywnych PES	Liczba aktywnych PES	5000	6100	6000	Wskaźnik osiągnięty
Coraz więcej PS (spółdzielni socjalnych) jest wspieranych z wykorzystaniem środków z Funduszu Pracy	Wysokość środków przekazanych z Funduszu Pracy przez urzędy pracy na rzecz PS w formie dotacji, wsparcia pomostowego, refundacji składek ZUS	0	Brak danych		Brak wpływu

Źródło: RPRES.

Jako jeden z dwóch wskaźników realizacji celu szczegółowego wskazano liczbę aktywnych PES funkcjonujących w województwie lubelskim. Wartość bazową wskaźnika zdefiniowano na podstawie dostępnych danych na 5000 w roku 2021, a wartość docelową na 6000 w roku 2027. Na podstawie aktualnie dostępnych danych GUS liczbę aktywnych podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim szacuje się w tym momencie na 6100. Oznacza to, że wskaźnik został zrealizowany już w roku 2023. Należy jednak zaznaczyć, że dane GUS nie są jednoznaczne i w różnych raportach liczba aktywnych podmiotów ekonomii społecznej jest różnie szacowana. **Uwzględniając fakt, że instytucje regionalne w postaci ROPS lub projektów OWES mają bardzo ograniczony wpływ na powstawanie i aktywność PES, rekomendujemy rezygnację ze wskaźnika lub jego zmianę.**

Drugim ze wskaźników realizacji celu jest „wysokość środków przekazanych z Funduszu Pracy przez urzędy pracy na rzecz PS w formie dotacji, wsparcia pomostowego, refundacji składek ZUS”. Brak jest jednak rzetelnych danych ile środków urzędy pracy przekazują przedsiębiorstwom społecznym w ramach wymienionych form wsparcia. Opieranie się na danych z próby powoduje, że dane te są mało wiarygodne – informacje pochodzą jedynie od aktywnych w tym zakresie urzędów pracy. Istotną zmianę w zakresie wsparcia udzielanego z Funduszu Pracy wprowadza Ustawa o ekonomii społecznej, rozszerzając grupę podmiotów, które mogą ubiegać się o refundację składek na ubezpieczenia społeczne na wszystkie

przedsiębiorstwa społeczne, nie tylko spółdzielnie socjalne. **Rekomendujemy pozostawienie wskaźnika jednak ze wskazaniem precyzyjnego źródła danych.**

5.4.2 Kierunki interwencji

Dla realizacji celu szczegółowego 4. zaplanowano następujące kierunki interwencji:

- **Wzmocnienie współpracy podmiotów bezpośrednio odpowiedzialnych za rozwój ES (ROPS, IZ, OWES, RKRES)**

Zarówno wyniki badania dotyczącego kondycji PES, jak i ewaluacja akredytowanych OWES ujawniają, iż poziom współpracy między kluczowymi podmiotami (ROPS, IZ, OWES) odpowiedzialnymi w regionie za rozwój ekonomii społecznej jest wysoki. Przejawia się to w regularnych kontaktach między nimi zarówno w ramach spotkań sieciujących, jak i w czasie spotkań dwustronnych. Kluczową rolę w tym zakresie odgrywa aktywność ROPS i realizacja funkcji koordynacyjnej dla rozwoju ekonomii społecznej.

- **Poprawa współpracy innych podmiotów mających wpływ na rozwój ES**

Uzupełnieniem współpracy kluczowych podmiotów bezpośrednio odpowiedzialnych za rozwój ekonomii społecznej powinna być współpraca innych podmiotów, których wpływ na rozwój ekonomii społecznej można określić jako pośredni (OPS, PCPR, PUP, WUP). O ile na poziomie jednostek organizacyjnych pomocy społecznej można zaobserwować pewien poziom zaangażowania (przedstawiciele tych jednostek często biorą udział w spotkaniach, szkoleniach oraz innych inicjatywach poświęconych ekonomii społecznej), o tyle na poziomie publicznych służb zatrudnienia wydaje się on niewystarczający. Zaangażowanie na poziomie powiatowego urzędu pracy zależy bezpośrednio od dobrej woli i rozumienia potrzeb przez dyrektora i pracowników. **W kontekście wdrożenia przepisów Ustawy o ekonomii społecznej rekomendujemy utrzymanie niniejszego kierunku interwencji i poszukiwanie bardziej skutecznych metod angażowania publicznych służb zatrudnienia w rozwój ekonomii społecznej.**

- **Upowszechnianie ES**

Działania upowszechniające ekonomię społeczną w regionie obejmują z jednej strony aktywność ROPS, z drugiej działania animacyjne OWES. Wśród działań upowszechniających prowadzonych przez ROPS należy wymienić m.in. organizację targów, spotkań, seminariów, konferencji, certyfikacji PES, a także działań edukacyjnych w szkołach i na uczelniach. Działania animacyjne OWES ukierunkowane są z kolei na grupy inicjatywne, organizacje pozarządowe oraz lokalne samorządy. **Rekomendujemy utrzymanie obecnego kierunku**

interwencji, a także lepsze skoordynowanie działań upowszechniających ROPS i działań animacyjnych OWES w celu zapewnienia im większej skuteczności.

- **Opracowanie i wdrożenie spójnej koncepcji komunikacji ES w regionie**

W regionie brak jest jednego źródła informacji na temat ekonomii społecznej w postaci na przykład strony internetowej obejmującej swoim zakresem zarówno działania ROPS, jak i OWES. Jednocześnie są prowadzone prace nad uspołnieniem komunikacji w obszarze ekonomii społecznej. **Działaniem rekomendowanym jest stworzenie przez ROPS i OWES spójnej koncepcji komunikacji ekonomii społecznej w województwie lubelskim oraz jej wdrożenie.**

- **Zabieganie o finansowanie ES z innych źródeł niż EFS**

Obecnie podstawowym źródłem finansowania rozwoju ekonomii społecznej w regionie pozostają środki europejskie. Ich dystrybucja na poziomie regionalnym obejmuje projekty OWES w ramach FEDL, a na poziomie krajowym projekty koordynacyjne ROPS z zakresu włączenia społecznego w ramach FERS. Taka konstrukcja finansowania narzuca szereg ograniczeń, pozbawiając możliwości finansowania inicjatyw charakterystycznych dla danego regionu. Przykładem może być tutaj brak środków na przygotowanie liderów lokalnych podejmujących inicjatywy w obszarze ekonomii społecznej. Niezbędne wydaje się zatem systematyczne angażowanie samorządu województwa także na poziomie finansowym. **Rekomendujemy podejmowanie odpowiednich działań rzeczniczych zarówno przez PES, jak i inne podmioty zaangażowane w rozwój ekonomii społecznej, zmierzających do zarezerwowania odpowiednich środków na ten cel w budżecie województwa.**

5.5 Cel szczegółowy 5. Zwiększenie aktywności obywatelskiej mieszkańców, w szczególności zaangażowania w inicjatywy ES

Cel szczegółowy 5. koncentruje się wokół wzrostu poziomu kapitału społecznego poprzez odpowiednie przygotowanie liderów lokalnych działających w obszarze ekonomii społecznej oraz upowszechnianie narzędzi partycypacji obywatelskiej zwiększających poziom zaangażowania mieszkańców. Oddzielne działania przewidziano w obszarze współpracy z instytucjami/podmiotami zajmującymi się kształtowaniem rozwoju organizacji społecznych, w tym z Radą Działalności Pożytku Publicznego.

5.5.1 Wskaźniki

Tabela 6. Wskaźniki realizacji piątego celu szczegółowego

Planowane efekty	Wskaźnik	2021 (wartość bazowa)	2023 (wartość aktualna)	2027 (wartość docelowa)	Komentarz
NGO (PES) prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego	Liczba NGO (PES) prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego	1400	1323	1800	Rekomendowana zmiana wskaźnika
Wzrasta liczba liderów lokalnych angażujących się w inicjatywy ES	Liczba liderów lokalnych, którzy otrzymali przygotowanie w zakresie podejmowania inicjatyw ES	0	0	200	Rekomendowana rezygnacja ze wskaźnika

Źródło: RPRES.

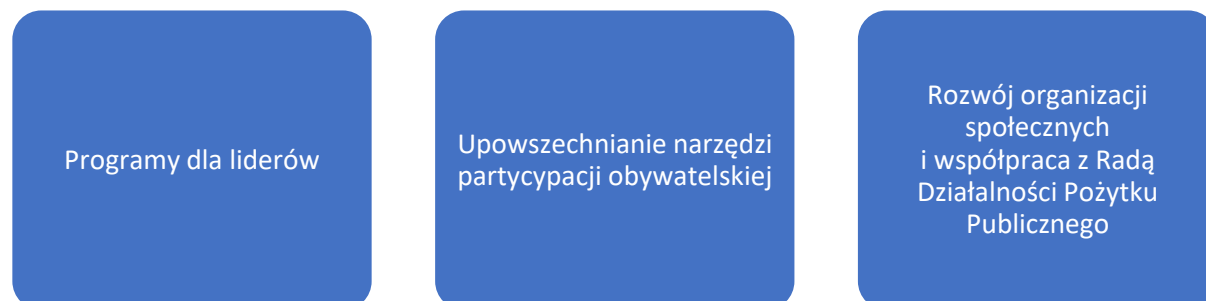
Jednym z dwóch wskaźników realizacji celu szczegółowego 5. jest „liczba NGO (PES) prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego”. Wartość bazową wskaźnika na rok 2021 na podstawie danych GUS oszacowano na 1400, wartość docelową na rok 2027 na 1800. Aktualna wartość wskaźnika to 1323. O ile zmiana liczby PES prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego wskazuje istotne tendencje w rozwoju sektora pozarządowego, o tyle samorząd województwa ma bardzo ograniczone możliwości oddziaływania w tym zakresie. Ekonomizacja i aktywność PES są ściśle powiązane z możliwością realizacji zadań publicznych i dostępnością środków finansowych na ten cel. **W związku z powyższym rekomendujemy rezygnację ze wskaźnika lub jego zmianę.**

Wskaźnik „liczba liderów lokalnych, którzy otrzymali przygotowanie w zakresie podejmowania inicjatyw ES” nie jest możliwy do wykonania, gdyż na poziomie projektów OWES oraz projektu koordynacyjnego ROPS nie ma możliwości realizowania działań bezpośrednio ukierunkowanych na przygotowanie liderów. Chociaż niewątpliwie w województwie lubelskim istnieje silna potrzeba wspierania liderów lokalnych i wzmacniania w ten sposób postaw obywatelskich, to warunki realizacji wspomnianych projektów nie przewidują działań w tym

zakresie. W tym kontekście po raz kolejny pojawia się postulat finansowego zaangażowania samorządu województwa, które mogłoby być uzupełnieniem środków europejskich. **Rekomendujemy rezygnację ze wskaźnika.**

5.5.2 Kierunki interwencji

Dla realizacji celu szczegółowego 5. zaplanowano następujące kierunki interwencji:

- **Programy dla liderów**

Na etapie monitoringu i ewaluacji nie zidentyfikowano działań, których celem byłoby opracowanie i realizacja programów dla liderów lokalnych oraz udzielanie mikrograntów. Wynika to z faktu, że zarówno projekty OWES, jak i projekt koordynacyjny ROPS w obszarze ekonomii społecznej nie przewidują tego typu działań oraz nie zapewniają ich finansowania. **W tym kontekście należy jeszcze raz przywołać potrzebę finansowania rozwoju ekonomii społecznej także ze środków samorządu województwa.**

- **Upowszechnianie narzędzi partycypacji obywatelskiej**

Upowszechnianie narzędzi partycypacji obywatelskiej, podobnie jak programy dla liderów, przekracza zadania i kompetencje zarówno ROPS, jak i OWES. O ile wartość takich narzędzi jak budżety partycypacyjne, fundusze sołeckie czy inicjatywy lokalne dla rozwoju ekonomii społecznej pozostaje bezsprzeczna, o tyle możliwość upowszechniania tych narzędzi nie leży w kompetencjach podmiotów bezpośrednio odpowiedzialnych za rozwój ekonomii społecznej. **Rekomendujemy rezygnację z niniejszego kierunku interwencji.**

- **Rozwój organizacji społecznych i współpraca z Radą Działalności Pożytku Publicznego**

Mając na uwadze bardzo szeroką definicję PES, zarówno na poziomie Wytycznych CT9, jak i obowiązującej od niedawna Ustawy o ekonomii społecznej, obejmującą między innymi organizacje pozarządowe, słuszny wydaje się kierunek interwencji zmierzający do rozwoju organizacji społecznych i współpracy z Radą Działalności Pożytku Publicznego. Dzięki podejmowanym w ramach kierunku interwencji działaniom możliwy jest bardziej harmonijny rozwój sektora ekonomii społecznej. W tym kontekście należy rozważyć możliwość systemowego wsparcia KGW, innego niż za pośrednictwem OWES, stanowiących ze względu na swą liczbę duży potencjał regionu. W sytuacji stosunkowo niewielkiej liczby przedsiębiorstw społecznych w regionie, KGW mogłyby stanowić alternatywę dla realizacji części usług społecznych szczególnie w gminach wiejskich. **Rekomendujemy utrzymanie kierunku interwencji w ramach aktualizacji RPRES.**

6 Wnioski i rekomendacje

Wnioski i rekomendacje

Wniosek 1. Realizacja niektórych celów szczegółowych jest bardzo utrudniona lub niemożliwa.

Opis problemu

Cel szczegółowy 4 oraz cel szczegółowy 5, chociaż wynikają ze zdiagnozowanych wyzwań, to jednak ich realizacja jest bardzo utrudniona lub wręcz niemożliwa. Główne podmioty w regionie odpowiedzialne za rozwój ekonomii społecznej, a więc ROPS i OWES, nie dysponują narzędziami, które umożliwiłyby osiągnięcie odpowiednich wartości zaprojektowanych wskaźników. Wynika to bezpośrednio z konstrukcji projektu koordynacyjnego ROPS oraz projektów OWES.

Rekomendacje

Podczas aktualizacji RPRES rekomendujemy zastąpienie pięciu celów szczegółowych czterema celami odpowiadającymi następującym obszarom:

- 1) Realizacja celów społecznych, w tym działań reintegracyjnych przez PES;
- 2) Wzmacnianie kondycji ekonomicznej PES, w tym przedsiębiorstw społecznych;
- 3) Rozwój współpracy JST i PES;
- 4) Upowszechnianie ekonomii społecznej wśród mieszkańców regionu.

Taka konstrukcja głównych obszarów RPRES będzie bardziej spójna z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz jego celami.

Wniosek 2. Realizacja niektórych kierunków interwencji jest niemożliwa ze względu na brak przeznaczonych dla nich środków finansowych

Opis problemu

Niektóre z zaplanowanych w RPRES kierunków interwencji nie są możliwe do realizacji na obecnym etapie. Główne trudności wynikają albo z braku odpowiedniego finansowania, albo z braku możliwości wpływu na podmioty, które kierunki te miałyby realizować. Jednym z przykładów może być kierunek interwencji w ramach celu szczegółowego 5. „Programy dla liderów”, na który brak jest finansowania zarówno w projekcie koordynacyjnym ROPS, jak i w projektach OWES. Innym przykładem może być kierunek interwencji w ramach celu szczegółowego 4 „Poprawa współpracy innych podmiotów mających wpływ na rozwój ES”, którego głównymi realizatorami powinny być powiatowe urzędy pracy. Jednak z uwagi na fakt, iż działania w obszarze ekonomii społecznej nie należą do ustawowych zadań PUP, w praktyce nie są one realizowane.

Rekomendacje

Podczas aktualizacji RPRES rekomendujemy przegląd zaprojektowanych kierunków interwencji i dostosowanie ich pod kątem dwóch kluczowych kryteriów:

- 1) Kryterium pierwsze powinno dotyczyć realnej możliwości finansowania działań w ramach kierunku. W przypadku braku możliwości finansowania z kierunku należy zrezygnować.
- 2) Kryterium drugie powinno dotyczyć realizatorów działań w ramach kierunku. Założenie, iż działania w ramach kierunku interwencji będą realizować podmioty, które nie mają takich obowiązków ustawowych, jest nieuzasadnione. W związku z powyższym opisane w RPRES kierunki interwencji powinny posiadać precyzyjnie wskazanych realizatorów. W praktyce będą to najczęściej ROPS lub OWES.

W raporcie każdorazowo zostało zarekomendowane pozostawienie lub rezygnacja z danego kierunku interwencji.

Wniosek 3. Ocena stopnia wykonania części wskaźników jest utrudniona ze względu na brak rzetelnych danych

Opis problemu

Niektóre z zaprojektowanych w RPRES wskaźników realizacji celów są trudne do weryfikacji z uwagi na wskazane źródło danych. Przykładem może być tu kilka wskaźników, dla których źródłem danych pozostaje GUS. W sytuacji kiedy brak jest aktualnych danych GUS lub dostępne dane pozostają niewiarygodne, ocena stopnia realizacji danego wskaźnika jest niemożliwa.

Rekomendacje

Rekomendujemy przegląd wskaźników pod kątem dostępności i wiarygodności źródeł danych. Rekomendujemy także, by monitoring i ewaluację RPRES prowadzić nie tyle w równych odstępach czasowych, ale dostosować ją do harmonogramu interwencji w regionie. Na przykład w połowie realizacji projektów OWES lub na ich zakończenie, albo w połowie realizacji projektu koordynacyjnego ROPS.

Wniosek 4. Konstrukcja RPRES została opracowana z uwzględnieniem potrzeb regionu, a nie możliwości finansowania konkretnych działań

Opis problemu

Konstrukcja aktualnego programu została oparta, zgodnie z zasadami opracowania dokumentów programowych, na zdiagnozowanych wyzwaniach i potrzebach sektora ekonomii społecznej. W praktyce jednak możliwość finansowania działań pozostaje mocno ograniczona do projektu koordynacyjnego ROPS lub projektów OWES. Oba wskazane typy projektów obarczone są szeregiem ograniczeń niepozwalających na finansowanie i realizację wielu działań wynikających z diagnozy. Prowadzi to do sytuacji, w której w programie znajdują się kierunki interwencji i działania niemożliwe do sfinansowania i realizacji.

Rekomendacje

Aktualizując RPRES należy zadbać, aby kierunki interwencji i działania były możliwe do realizacji z poziomu projektu koordynacyjnego ROPS lub projektów OWES. Rozwiązanie

takie zagwarantuje środki na zaplanowane w programie działania (zgodnie z przepisami Ustawy ekonomii społecznej zaktualizowany RPRES powinien zawierać plan finansowy) oraz precyzyjnie wskaże realizatorów działań. Jeszcze innym rozwiązaniem może być zaprojektowanie kierunków interwencji i działań wykraczających poza przywołane dwa typy projektów, niemniej powinno to się wiązać ze wskazaniem źródła finansowania oraz jego wysokości, na przykład z budżetu samorządu województwa lubelskiego. W związku z powyższym rekomendujemy, aby w sposób stały i systematyczny zabiegać o partycypację samorządu województwa w finansowaniu rozwoju ekonomii społecznej, wykraczającą poza fundusze unijne.

7 Aktualizacja RPRES zgodnie z wymaganiami Ustawy o ekonomii społecznej

30 października 2022 r. weszła w życie Ustawa o ekonomii społecznej, która reguluje między innymi najważniejsze kwestie dotyczące opracowania regionalnych programów rozwoju na rzecz ekonomii społecznej. Poniżej przedstawiono główne zapisy ustawowe wraz z wyjaśnieniami, jakie niosą one konsekwencje dla aktualizacji RPRES.

Art. 28. ust. 1. Rozwój ekonomii społecznej podlega wsparciu przez władze publiczne, w szczególności przez:

1) koordynację działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej realizowanych przez organy administracji publicznej (...)

2. Działania, o których mowa w ust. 1, są realizowane w szczególności za pomocą:

1) programu rozwoju na rzecz ekonomii społecznej **oraz regionalnych programów rozwoju na rzecz ekonomii społecznej opracowywanych na podstawie ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (...)**

(Ustawa o ekonomii społecznej)

Jedną z kluczowych konsekwencji artykułu 28. Ustawy o ekonomii społecznej jest fakt, iż regionalne programy rozwoju na rzecz ekonomii społecznej powinny być opracowywane na podstawie **Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju**. Oznacza to, że przepisy wspomnianej ustawy, oprócz Ustawy o ekonomii społecznej, stanowią drugie kluczowe źródło regulacji wyznaczające warunki aktualizacji RPRES.

Art. 54. ust. 1. Samorząd województwa koordynuje w województwie działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, w szczególności:

1) opracowuje regionalny program rozwoju na rzecz ekonomii społecznej **na podstawie ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, zgodny ze strategią rozwoju województwa w zakresie polityki społecznej; (...)**

(Ustawa o ekonomii społecznej)

Samorząd województwa odpowiedzialny za koordynację działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, najczęściej za pośrednictwem ROPS, opracowując regionalny program rozwoju na rzecz ekonomii społecznej, powinien zagwarantować zgodność RPRES ze strategią rozwoju województwa w zakresie polityki społecznej, czyli w tym wypadku ze **Strategią Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021–2030**¹⁷.

¹⁷ <https://rops.lubelskie.pl/strategia-polityki-spoecznej-wojewodztwa-lubelskiego-na-lata-2021-2030/> (dostęp: 15.05.2023).

Art. 82. Samorząd województwa opracowuje regionalny program rozwoju ekonomii społecznej, o którym mowa w art. 54 ust. 1 pkt 1, w terminie 12 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

(Ustawa o ekonomii społecznej)

Zgodnie z artykułem 82. Ustawy o ekonomii społecznej województwa mają czas na aktualizację regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej do **30 października 2023 roku**.

Art. 59 ust. 4. Samorząd województwa określa w regionalnym programie rozwoju na rzecz ekonomii społecznej **sposób realizacji usług**, o których mowa w art. 29 [usługi wsparcia ekonomii społecznej], mając na względzie **potrzebę zapewnienia na terenie całego województwa równego dostępu do tych usług**.

(Ustawa o ekonomii społecznej)

Do kompetencji samorządu województwa należy określenie sposobu, w jaki usługi wsparcia ekonomii społecznej będą realizowane w regionie. Przyjęty sposób udzielenia wsparcia powinien zapewniać **równy dostęp do usług** na terenie całego województwa. W praktyce, ponieważ usługi wsparcia ekonomii społecznej finansowane są ze środków Unii Europejskiej, zatem zgodnie z wytycznymi w zakresie włączenia społecznego, wsparcie w regionach udzielane będzie za pośrednictwem akredytowanych **ośrodków wsparcia ekonomii społecznej**. Dodatkowo w RPRES powinna znaleźć się informacja o **podziale województwa na subregiony**, w ramach których usługi wsparcia ekonomii społecznej będą świadczone.

Art. 55 ust. 2. Do zadań Regionalnego Komitetu [Rozwoju Ekonomii Społecznej] należy:

1) przedstawianie **opinii o regionalnym programie rozwoju na rzecz ekonomii społecznej** oraz projektach uchwał organów samorządu województwa dotyczących funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej;

2) **zapoznavanie się z efektami realizacji regionalnego programu rozwoju na rzecz ekonomii społecznej** oraz **przedstawianie opinii w tym zakresie**.

(Ustawa o ekonomii społecznej)

Regionalny program na rzecz rozwoju ekonomii społecznej powinien zostać przedstawiony do zaopiniowania **Regionalnemu Komitetowi Rozwoju Ekonomii Społecznej**. Komitet ten powinien być także zapoznany z efektami realizacji programu.

Art. 15. ust. 1. Programy są dokumentami o charakterze operacyjno-wdrożeniowym ustanawianymi w celu realizacji strategii rozwoju, określającymi działania przewidziane do realizacji zgodnie z ustalonym **systemem realizacji programu i planem finansowym**, stanowiącymi element programu. Programy przyjmuje się w drodze uchwały lub decyzji odpowiedniego organu.

(Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju)

Warunek, iż regionalne programy na rzecz rozwoju ekonomii społecznej będą opracowywane zgodnie z przepisami Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oznacza, że RPRES powinien zawierać **plan finansowy**. To jedna z najistotniejszych zmian wprowadzona przepisami Ustawy o ekonomii społecznej. Obecność planu finansowego w RPRES oznacza,

iż w programie powinny znaleźć się jedynie takie kierunki interwencji i działania, które mają zagwarantowane określone finansowanie. W praktyce, działaniami które mają zagwarantowane zarówno źródła finansowania, jak i wysokość środków są działania ROPS w ramach projektu koordynacyjnego oraz OWES.

Art. 17. ust. 1. Program określa w szczególności:

- 1) w przypadku programów rozwoju **wnioski z diagnozy**, o której mowa w art. 10a ust. 1, przygotowanej na potrzeby tego programu;
- 2) w przypadku programów operacyjnych wyniki uprzedniej ewaluacji programu, jeżeli jest wymagana odrębnymi przepisami;
- 3) **cel główny i cele szczegółowe** w nawiązaniu do średniookresowej strategii rozwoju kraju lub strategii rozwoju, o których mowa w art. 9 pkt 3–6;
- 4) **priorytety oraz kierunki interwencji**;
- 5) **oczekiwane rezultaty** planowanej interwencji **wraz ze wskaźnikami** w nawiązaniu do średniookresowej strategii rozwoju kraju lub strategii rozwoju, o których mowa w art. 9 pkt 3–6;
- 6) **system realizacji programu**, w tym **plan finansowy** zawierający w szczególności:
 - a) **źródła finansowania** realizacji programu,
 - b) **kwotę środków przeznaczonych na finansowanie** realizacji programu i jej **podział między poszczególne priorytety**, a w przypadku programu rozwoju, o którym mowa w art. 15 ust. 6, także kwotę środków przeznaczonych na przygotowanie raportu ewaluacyjnego podsumowującego efekty realizacji programu,
 - c) **informację o wysokości współfinansowania** programu i poszczególnych priorytetów;
- 7) w przypadku programów rozwoju **zakres planowanej interwencji**, który będzie realizowany **w ujęciu terytorialnym**, możliwy do objęcia kontraktem sektorowym;
- 8) **sposób monitorowania i oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych**.

(Ustawa o zasadach prowadzenie polityki rozwoju)

Artykuł 17. Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju potwierdza w dużej mierze strukturę dokumentu zastosowaną w aktualnym RPRES. Oznacza to, że w wyniku aktualizacji programu powinien on zawierać:

- **Wnioski z diagnozy** – obejmujące główne wyzwania i potrzeby sektora ekonomii społecznej;
- **Cel główny i cele szczegółowe** – spójne ze Strategią Polityki Społecznej;
- **Priorytety** w ramach każdego z celów szczegółowych oraz **kierunki interwencji**;
- Oczekiwane **rezultaty** wraz z ich **wskaźnikami**;
- **System realizacji programu** w tym **plan finansowy** obejmujący:
 - źródła finansowania;
 - kwotę środków przeznaczonych na poszczególne priorytety;

- informacje o wysokości współfinansowania;
- **Ujęcie terytorialne** planowanej interwencji;
- Sposób **monitorowania** i **ewaluacji** realizacji celów programu.

8 Wykaz tabel

Tabela 1. Wskaźniki realizacji pierwszego celu szczegółowego.	11
Tabela 2. Uczestnicy lub pracownicy podmiotów reintegracyjnych	12
Tabela 3. Wskaźniki realizacji drugiego celu szczegółowego.	15
Tabela 4. Wskaźniki realizacji trzeciego celu szczegółowego.....	19
Tabela 5. Wskaźniki realizacji czwartego celu szczegółowego.	23
Tabela 6. Wskaźniki realizacji piątego celu szczegółowego.	26